

**Teatr
Dramatyczny**

im. Aleksandra Węgierki
w Białymstoku

TEATR – LUBIĘ TO! SEZON 2

**Szkolenia
dla nauczycieli**

Na czym
polega
reżyseria?

Konspekt teatralny

Szanowni Państwo!

Serdecznie dziękujemy za wzięcie udziału w szkoleniach realizowanych w ramach projektu „Teatr – Lubię to! Sezon 2”. Zależało nam, aby stworzyć przestrzeń do rozwoju umiejętności, które ułatwią Państwu codzienną pracę z dziećmi i młodzieżą. W tej edycji skoncentrowaliśmy się na sześciu zagadnieniach dotyczących: ruchu scenicznego, reżyserii, tworzenia scenariusza teatralnego, poszukiwania inspiracji na spektakl, funkcji muzyki w spektaklu i improwizacji teatralnej.

Przekazujemy w Państwa ręce konspekty teatralne będące podsumowaniem warsztatów. Mamy nadzieję, że zawarta w nich wiedza teoretyczna ułatwi Państwu codzienną pracę, a przykładowe ćwiczenia pozwolą świadomie realizować hasło „Teatr uczy, bawi i wychowuje”. Wierzymy, że wiedza przekazana przez aktorów i realizatorów, którzy prowadzili szkolenia, stanie się inspiracją do Państwa dalszego rozwoju.

Liczymy na to, że podczas warsztatów udało się Państwu zgłębić interesujące Państwa tajniki sztuki teatralnej. Teraz macie Państwo okazję dzielić się zdobytą wiedzą z uczniami. Dlatego serdecznie zapraszamy do udziału w projektach edukacyjnych realizowanych w przyszłości przez białostocki Teatr. Będzie nam również bardzo miło gościć Państwa wraz z wychowankami na przedstawieniach repertuarowych Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku.

Piotr Adam Półtorak
Dyrektor Teatru Dramatycznego
im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku

Na czym polega reżyseria?

**Ukazanie metod
i narzędzi pracy
z aktorem na scenie**

**Arleta Godziszewska
Grzegorz Suski**

Co to jest reżyseria? Czy reżyser jest potrzebny w teatrze? Jaka jest specyfika jego pracy? Czy reżyser jest artystą? Praca w teatrze jest pracą zespołową i tak jak w każdym zespole, również w zespole teatralnym dochodzi do różnicy zdań, konfliktów, animozji albo usypiającego czujność samozadowolenia. Reżyser jest osobą, która nad wszystkim panuje, o wszystkim decyduje i pilnuje planu pracy. To on określa zadania na scenie, wejścia i zejścia aktorów, zmiany świateł i muzyki, decyduje o ustawieniu aktorów na scenie. Są to ważne aspekty jego pracy, niemniej to nie one decydują o tym, czy dany reżyser jest artystą, tylko to, czy ma coś do powiedzenia. Na przestrzeni wieków rolę reżysera pełnili autorzy sztuk (Ajschylos, Eurypides, Moliere), pierwsi aktorzy zespołu czy też mistrzowie ceremonii. Dopiero w wieku XX zaczęła rosnąć rola reżysera i jego wpływ na dzieło sceniczne, a z czasem wykształcił się odrębny, autonomiczny zawód. Należy wspomnieć, iż w dzisiejszych czasach obok reżysera pojawia się często inna osoba – inscenizator (fr. *mise-en-scène*). Granice tych dwóch profesji są nieostre, jednak jest pewna subtelna różnica – inscenizator to ktoś, kto pracuje jedynie w teatrze, reżyser natomiast to osoba spotykana w kinie, telewizji czy nawet podczas uroczystości państwowych lub religijnych.

OBOWIĄZKI REŻYSERA

W dzisiejszych czasach podczas pracy w teatrze na reżysera (czy też inscenizatora) spada szereg obowiązków i zadań, nad którymi musi umieć zapanować: począwszy od wyboru i adaptacji tekstu do realizacji, konwencji spektaklu, ogólnej koncepcji scenografii, kostiumów, doboru muzyki, poprzez zaplanowanie terminów prób i premiery, aż po obsadę i pracę z aktorami oraz współpracę z pozostałymi realizatorami. Nie ma tu różnicy, czy dzieje się to w teatrze zawodowym, czy amatorskim, dla dorosłych czy dla dzieci. Ten ogromny zasób prac do wykonania powinien być podparty szeroką wiedzą, a nawet umiejętnościami, do których należy praca w zespole i z ludźmi. Wśród nich często są osoby wrażliwe, utalentowane, ale i niepozbawione cech narcystycznych czy też ze słabo rozwiniętą pokorą wobec pracy, za to o dużej dozie indywidualizmu. Na podstawie tego zakresu zadań możemy stwierdzić, że reżyser to po części literat, dramaturg, plastyk, muzyk, trener i... psycholog. Aby poradzić sobie w tej złożonej materii, potrzebne są wiedza i praktyka. Praktyki nabywa się w czasie realizacji przedstawień, natomiast wiedzy albo na studiach reżyserskich, albo podczas procesu samokształcenia. Reżyser o szerokich horyzontach myślowych, czytany, osłuchany, sprawnie poruszający się po kierunkach w malarstwie, rzeźbie i architekturze staje się autorytetem dla zespołu aktorskiego i współpracowników. Oczywiście dochodzą do tego pomysły reżyserskie i talent. Jednak na potrzeby tej pracy zajmiemy się jedynie tymi bardziej wymiernymi aspektami obszaru działań reżysera.

OBSADA

Po wybraniu tekstu i konwencji spektaklu reżyser staje przed wyborem obsady. Błędy popełnione na tym etapie pracy mszczą się bardzo szybko. Znając zespół aktorski, trzeba dokonać wyboru ról pierwszoplanowych, drugoplanowych oraz epizodów. Trzeba też określić, jakie umiejętności są potrzebne aktorowi do zagrania danej partii. Musimy właściwie ocenić, czy np. dany epizod nie opiera się na jakiejś szczególnej umiejętności (gra na instrumencie, taniec, perfekcyjna dykcja), co zawsze buduje ogólny odbiór przedstawienia; czy aktor obsadzony w roli drugoplanowej nie „przykryje” roli pierwszoplanowej ze względu na swoją energię, fizyczność lub charyzmę; i wreszcie – czy dany aktor udźwignie rolę pierwszoplanową z dużą ilością tekstu i działań scenicznych oraz czy jest wystarczająco utalentowany, aby wzbogacić rolę o własną wrażliwość i artyzm. W tym momencie zaczyna się również budowanie zespołu, który w najbliższym czasie będzie ze sobą pracował.

PIERWSZA PRÓBA

Na pierwszej próbie reżyser rozdaje role, objaśnia konwencję spektaklu, omawia koncepcję kostiumów i scenografii. Mierzy się z zadowoleniem bądź niezadowoleniem okazywanym przez poszczególnych członków zespołu po przyznaniu ról. Musi mieć świadomość, że to właściwy moment, aby dotrzeć do niezadowolonych i zdegustowanych. Trzeba przedstawić im pozytywne aspekty zadania, zainspirować i zachęcić do twórczej pracy. Bez dobrze zrealizowanych ról epizodycznych i scen zespołowych spektakl będzie niezwykle ubogi i pozbawiony przeciwwagi dla monologów i scen dwójkowych granych przez protagonistów. Należy również pamiętać, że wspólne czytanie tekstu na pierwszej próbie obarczone jest sporą dozą stresu u aktorów. Reżyser powinien sprawnie i z humorem przeprowadzić zespół przez ten etap.

PRÓBY ANALITYCZNE

Czas prób analitycznych zależy od reżysera. Należy pamiętać, że są aktorzy, którzy tej pracy nie lubią. Wolą od razu pracować na scenie. Jednak nie można pominąć prób stolikowych. To tu jest miejsce na wyłuszczenie przez reżysera konwencji i stylu spektaklu. Należy wówczas odczytać konteksty tekstu oraz odnaleźć w nim jego drugie, trzecie i kolejne dno. To tu można zwrócić aktorowi uwagę, aby popracował nad swoimi brakami (dykcja, muzyczność, głos). Reżyser może założyć z góry liczbę prób analitycznych lub ją zmniejszyć. Nie powinien natomiast ich wydłużać w nieskończoność. Środowiskiem pracy aktora jest działanie, ciągłe czytanie, analizowanie zaś prowadzi do znużenia.

PRACA Z AKTOREM NAD ROLĄ

Trzeba pamiętać, że każdy aktor jest inny. Do każdego trafia inny sposób pracy. Rolą reżysera jest uważna obserwacja i dobieranie metody pracy do danej sytuacji. Wszelkie klisze i rutyna są wrogiem pracy twórczej. Z kolei emocjonalne zamknięcie aktora powoduje ogromne trudności w pracy artystycznej. Reżyser musi znać ograniczenia aktora, a ich przekraczanie powinno się odbywać w odpowiednich warunkach przy udziale małej liczby osób. Nieoceniona jest pomoc reżysera w budowaniu roli: jak dana

postać chodzi, jak mówi, co nią kieruje, jaka mogła być jej przeszłość oraz jakie motywacje i moce psychiczne pchają postać do konkretnych zachowań i wypowiedania danych słów. To ułatwia pracę aktorowi i buduje wspólną płaszczyznę reżyser-aktor.

Często próby scen zbiorowych są dla twórcy spektaklu istną mielizną. Tu pomóc może jedynie dobre zaplanowanie i obmyślenie tych scen. Należy pamiętać, że teatr to praca zbiorowa z żywymi ludźmi. Dobrze jest mieć w głowie pomysł na scenę zbiorową i jej punkt startu, ale również trzeba być otwartym i czujnym na pomysły rodzące się na próbie. Dlatego dużo ważniejsze jest to, aby budować twórczą atmosferę i zaangażowanie zespołu. To zespół zwykle stanowi siłę przedstawienia. Zgubienie momentu olśnienia powoduje długie i mozolne szukanie twórczej zespołowej akcji scenicznej.

PRZEDSTAWIENIE

Reżyser musi także pamiętać o jednym nadrzędnym celu: stworzeniu przedstawienia. Trzeba do tego dążyć, poświęcając ambicje własne i aktorów. Warto dbać o indywidualności aktorskie nawet wtedy, gdy nie mogą poświęcić odpowiedniej ilości czasu na próby. Jednakże trzeba pamiętać, że przedstawienie jest najważniejsze. Reżyser nierzadko musi przeciąć węzeł gordyjski i podjąć trudną decyzję o zmianie obsady czy też wyrzuceniu z zespołu jakiegoś aktora. Są to trudne decyzje wymagające przemyślenia, jednak należy je podejmować, mając na uwadze dobro spektaklu.

PODSUMOWANIE

Jak widać, nie ma stałych metod i narzędzi do pracy z aktorem. Metody prowadzą do rutyny, a ta z kolei do braku spontaniczności i twórczości. Tzw. metoda na zderzeniu aktor-reżyser powinna powstawać za każdym razem od nowa, co pozwala stawiać nowe wymagania i wzajemnie się inspirować. Jest to zawsze utkany z delikatnej materii proces twórczy, a nie odtwórczy. Należy jedynie pamiętać o tym, że reżyser pełni w tej relacji rolę nadrzędną. To on decyduje o tym, co wchodzi do roli lub spektaklu, a co nie. Wymaga to od reżysera podwyższonej czujności i uważności. Nieraz, wydawałoby się, głupi pomysł prowadzi do ciekawych odkryć. Dlatego głównym narzędziem pracy reżysera w pracy z aktorem jest jego wiedza, wrażliwość i uważność. Musi trafnie zdiagnozować problem aktora. Wówczas może z powodzeniem szukać odpowiedzi w literaturze, doświadczeniach innych czy też w swoich wcześniejszych realizacjach.

Bibliografia:

- Brook P., *Pusta przestrzeń*, przeł. W. Kalinowski, Warszawa 1981.
- Craig E.G., *O sztuce teatru*, przeł. M. Skibniewska, Warszawa 1985.
- Czechow M., *O technice aktora*, przeł. i oprac. M. Sołek, Kraków 1997.

- Grotowski J., *Ku teatrowi ubogiemu*, Wrocław 2011.
- Hübner Z., *Sztuka reżyserii*, Warszawa 1982.
- Richards T., *Pracując z Grotowskim nad działaniami fizycznymi. Wprowadzenie oraz esej „Od zespołu teatralnego do Sztuki jako wehikułu” Jerzego Grotowskiego*, przeł. A. Wojtasik i M. Złotowska, Kraków 2003.
- Stanisławski K., *Etyka*, przeł. J. Żmijewska, Warszawa 2010.
- Stanisławski K., *Moje życie w sztuce*, przeł. Z. Petersowa, Warszawa 1954.
- Stanisławski K., *Praca aktora nad rolą*, przeł. J. Czech, Kraków 2011.
- Stanisławski K., *Praca aktora nad sobą*, t. 1–2, przeł. J. Czech, Kraków 2010.
- Szulczyński W., *Reżyseria teatralna*, Kraków 2010.

CZYM SIĘ ZAJMUJE REŻYSER? WSZYSTKIM – KROK PO KROKU

- Wybierz temat (jeżeli został narzucony, pokochaj go).
- Dobierz tekst (jeżeli został narzucony, patrz punkt pierwszy).
- Znajdź konflikt (pamiętaj, teatr buduje się na konfliktach i emocjach).
- Uwierz w swoją wizję.
- Dobierz realizatorów z zakresu dźwięku, ruchu, kostiumów, scenografii (jeżeli zostali narzuceni, patrz punkt pierwszy).
- Omów pomysł z realizatorami.
- Dobierz zespół artystyczny (jeżeli został narzucony, patrz punkt pierwszy).
- Na pierwszej próbie czytanej zmieniaj role (o ile nie masz do nich przekonania).
- Omów przedsięwzięcie.
- Otwórz się na dyskusję.
- Ustal ostateczną obsadę.
- Od trzeciej próby wymagaj tekstu na pamięć.
- Na próbach stolikowych ustal wstępną interpretację.
- Określ charakterystyki postaci.
- Opracuj plan prób, aby nikt nie siedział beczynnie.
- Każdą próbę rozpocznij rozgrzewką.
- Wymagaj odzieży roboczej.
- Sukcesywnie wprowadzaj rekwizyty.
- Powtórki przeplataj ćwiczeniami lub anegdotami.
- Pamiętaj: to Ty rządysz.

REŻYSER MUSI

- Mieć wizję i plan działania.
- Chcieć się podzielić wizją.
- Mieć umiejętność animacji aktorami, charyzmę i cechy przywódcze.

REŻYSER KOCHA SWOICH AKTORÓW

- Nie chwali ich za każde dobrze wykonane zadanie.
- Nastawia się na dobrą zabawę.
- Jasno przedstawia swoje uwagi.
- Szybko reaguje na niepowodzenia.
- Przy pierwszym spotkaniu nie omawia szczegółów.
- Rozluźnia aktora niezobowiązującą rozmową.

CHRONOLOGIA W PRACY NIE ZAWSZE JEST DOBRA

- Daj się wszystkim poznać.
- Rozpocznij pracę od scen zbiorowych.

ELOKWENCJĘ ZOSTAW NA PRZERWĘ

- Słuchaj.
- Mniej mów w trakcie zadania.

PONADTO REŻYSER

- Stawia się w roli swojego aktora.
- Dba o wszystko.
- Pozwala aktorowi skupić się tylko na swojej postaci.
- Czerpie z aktora.
- Nie wymusza gry jak ktoś inny ani „na małą”, czyli jak znana, wybitna postać.
- Pamięta, że wiek nie zawsze idzie w parze z doświadczeniem.
- Otwiera się na propozycje.

REŻYSER POWINIEN

- Być przeciwnikiem autora tekstu – nie może się z nim zgadzać, niezbędna jest polemika.
- Reżyserując własny tekst, dostrzegać winę w samym sobie.
- Znaleźć krytyczny stosunek do tekstu.
- Nie trzymać się kurczowo tekstu [o ile nie jest napisany wierszem].

WSKAZÓWKI

- Staraj się nie powtarzać scen bez wyraźnych wytycznych.
- Do ról epizodycznych nie angażuj osób nazbyt emocjonalnych.
- Poświęć należyty czas na przeczytanie i poprawienie scenariusza.
- Miej scenariusz zawsze przy sobie.
- Bądź godnym liderem.
- Unikaj okazywania niezadowolenia.
- Nie koncentruj się tylko na prowadzeniu aktorów.
- Dbaj o każdego z twórców.
- Wzbudź zaufanie i stwórz poczucie bezpieczeństwa.
- Bądź przyjacielem.
- Nie koncentruj się tylko na swojej pracy.
- Nie spiesz się z realizacją.
- Baw się tym, co robisz; odpowiedz na pytanie, dlaczego to robisz.

QUIZ

Są trzy główne typy reżyserów.

Wskaż najgorszy:

1. Przygotowany, z dobrymi pomysłami.
2. Przygotowany, ze złymi pomysłami.
3. Nieprzygotowany, bez pomysłów.

Odpowiedź:

Nie, to nie numer 3. Wtedy jest jeszcze nadzieja, że jako aktorzy zrobicie to sami i coś z tego wyjdzie. Najgorszy jest numer 2. Bo usypia waszą czujność.

(Wpis w serwisie Facebook na profilu *Nie wiesz co grać, graj zdziwienie*, 15.09.2017')

ANEGDOTY TEMATYCZNE W PRZYKŁADACH

Andrzej Łapicki o aktorstwie:

[...] W tym zawodzie dobre serce i dobry charakter nie popłacają. To zawód dla skurwysynów. Absolutnie. Tylko ci robią dużą karierę, przebijają się. Trzeba mieć potworną przebojowość i bezwzględność. Deptać innych, być okrutnym, nie mieć żadnych względów i cały czas mówić tylko o sobie. Ktoś, kto jest dobrym kolegą, jest uczciwy, kochany – nigdy szczytu nie zdobędzie. Owszem, może wjedzie kolejką na Kasprowy, ale Himalaje nie dla niego.

[Wpis w serwisie Facebook na profilu *Anegdoty teatralne, filmowe i muzyczne*, wpis z 25.07.2020²]

Zuzanna Łapicka:

Całe swoje życie zawodowe zawdzięczam Andrzejowi Strzeleckiemu. Zawsze mogłam na niego liczyć. Kiedyś, nie uprzedzając go o tym, pojechałam na weekend z pewnym reżyserem, którego ukrywałam przed rodzicami. Wyjeżdżając, powiedziałam im, że wyjeżdżam z Andrzejem, którego bardzo lubili. Pech chciał, że w ten weekend Andrzej zadzwonił do mnie:

- Czy jest Zuzia?
- Jak to? – odpowiedziała zdumiona mama. – Przecież wyjechała z panem!
- A kiedy wracamy? – spytał spokojnie Andrzej.

[Tamże, wpis z 18.07.2020]

Magdalena Samozwaniec do Tomasza Zaliwskiego po premierze swojej sztuki *Hotel Belle-Vue* w Teatrze Ludowym:

- Panie Tomaszu, było niezłe.
- Myśli pani?...
- Tak. Nie zasnąłam.

[Tamże, wpis z 1.07.2020]

Anegdota o Tadeuszu Łomnickim i dotyczy okresu stanu wojennego. Toczy się rozmowa o aktorskim bojkocie radia i telewizji, a któryś z młodszych kolegów mówi tak:

- A może zamiast nie grać wcale, to my będziemy po prostu grać źle...
- Na co Łomnicki spojrział na niego z ukosa i uciął:
- Panu łatwo mówić.

[Tamże, wpis z 27.06.2020]

¹ Quiz został zredagowany na potrzeby niniejszego wydawnictwa. Oryginał został opublikowany na profilu *Nie wiesz co grać, graj zdziwienie* w serwisie Facebook, <https://www.facebook.com/Nie-wiesz-co-gra%C4%87-graj-zdziwienie-183157035457157> (dostęp 8.09.2020).

² Wszystkie cztery anegdoty zostały zredagowane na potrzeby niniejszego wydawnictwa. Oryginały zostały opublikowane na profilu *Anegdoty teatralne, filmowe i muzyczne* w serwisie Facebook, <https://www.facebook.com/Anegdoty-teatralne-filmowe-i-muzyczne-191433941216221> (dostęp 8.09.2020).

Koncepcja i koordynacja:

Emilia Rogalska, Urszula Bondaruk

Tekst:

- 1. Co to jest ruch sceniczny?** Helena Radzikowska i Anna Sawicka-Hodun
- 2. Jak stworzyć scenariusz teatralny?** Krystyna Kacprowicz-Sokołowska i Piotr Szekowski
- 3. Gdzie szukać inspiracji do spektaklu?** Dorota Białkowska-Krukowska i Justyna Godlewska-Kruczkowska
- 4. Na czym polega reżyseria?** Arleta Godziszewska i Grzegorz Suski
- 5. Jaką rolę pełni muzyka w spektaklu?** Dawid Malec i Patryk Ołdziejewski
- 6. Czym jest improwizacja teatralna?** Monika Zaborska i Bernard Bania

Redakcja i korekta:

Anna Łuszyńska

Opracowanie graficzne:

Agnieszka Popek-Banach, Kamil Banach

ISBN: 978-83-959242-0-0

Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku
ul. Elektryczna 12
15-080 Białystok

dramatyczny.pl
edukacja@dramatyczny.pl

© Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku
Białystok 2020

Informacje i rezerwacje dotyczące spektakli szkolnych – Dział Sprzedaży i Organizacji Widowni Teatru Dramatycznego:**Karolina Bielawska**

85 74 99 185 / 693 102 204
kbielawska@dramatyczny.pl

Małgorzata Prymak

85 74 99 184
mprymak@dramatyczny.pl / rezerwacje@dramatyczny.pl

Zadanie dofinansowane ze środków:
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury
oraz z budżetu Województwa Podlaskiego.

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Podlaskie

Patronat
honorowy:

Podlaski Kurator
Oświaty

Partner:

Kuratorium Oświaty
w Białymstoku

Instytut Socjologii,
Uniwersytet w Białymstoku

instytut socjologii
Uniwersytet w Białymstoku

CEN
CENTRUM EDUKACJI
NAUCZYCIELI
W BIAŁYMSTOKU

NOTATKI

DRAMATYCZNY.PL